

Min múlik a párkapcsolatok sikeressége vagy sikertelensége?

Betekintő

A KSH NKI Életünk fordulópontjai 2002-2013-as időszakban felvett panelvizsgálata kérdezési hullámainak adatai alapján folyt a cikkben ismertetett kutatás. A kutatási eredmények szerint a párkapcsolati konfliktusok negatívabb rendezésének hátterében valószínűsíthető tényezők a kérdezettek párjuk melletti elköteleződésének hiánya, az individualisztikus mentalitás, az általános pesszimizmus, bizalmatlanság. A kutatás eredményei szerint a házasságnak a felértékelése, szemben az élettársi kapcsolattal, valamint a hűség fontosnak tartása hozzájárultak a partnerek közötti viták rendezésének békés stílusához. Az értékrendieken kívül olyan strukturális tényezők is hatottak, mint az anyagi gondok, a munkával vagy a gyermekneveléssel való túlterheltség: ezek rontották a párkapcsolati viták stílusát.

Bevezető

A korábbi mélypont után ismét megnőtt Magyarországon a házasságkötések aránya az utóbbi fél évtizedben. Ezen újonnan kötött házasságok várható stabilitása fontos kérdés (Murinkó 2020). Ugyanis a válások arányának növekedése hosszú távú nemzetközi trend (Tárkányi 2008, Smock 2020), ami Magyarországon is tapasztalható (Makay 2018), és ennek, valamint a házasságoknál átlagosan kevésbé stabil élettársi kapcsolatoknak az elterjedése (Földházi 2012) idokoltta teszik a párkapcsolatok minőségét és stabilitását befolyásoló tényezők vizsgálatát. Annál is inkább, mert a válás rossz hatással van az elváló párokra is és gyermekeikre is, emellett nemzetgazdasági költségei is jelentősek – Magyarországon például a párkapcsolatok megromlásának, illetve a válásoknak az összesített éves költsége meghaladhatja akár az éves GDP 1%-át is (Székely 2014).

A személyes boldogság szempontjából igen fontos a házasság, különösen a jó házasság megléte, amit többek között a Hungarostudy vizsgálat egy korábbi és újabb hulláma is kimutatott (Kopp, 2009, Engler 2022). Például 2009-ben a középkorú férfiak körében csak 56% mondta magát boldognak azok közül, akik úgy érezték, nem számíthatnak házastársukra, míg 75% azok közül, akik nagyon számíthattak rá. A Hungarostudy vizsgálat legutóbbi, 2021-es hullámában mért eredmények szerint pedig a megkérdezettek közül a jó házasságban élők voltak a legboldogabbak és az egyedülál-

lók a legkevésbé. Utóbbiaknál még a rossz házasságban élők boldogságának átlagos szintje is magasabb volt. A házasság az élettársi kapcsolatnál is jobbnak bizonyult: a jó házasság átlagosan nagyobb boldogsággal járt együtt, mint a jó élettársi kapcsolatban élés (Balog 2022).

Mik szoktak lenni a párkapcsolatok megromlásának és a válásnak a főbb okai? Vajon mit lehet tenni akár egyéni, akár állami szinten a válásoknak (illetve a párkapcsolatok megromlásának) megelőzésére, arányának csökkentésére? Mitől működnek jobban a házasságok (vagy élettársi kapcsolatok), milyen tényezők miatt rosszabbul? Jelen kutatás ezekre a kérdésekre keresi a választ. A minél világosabb válaszok megtalálására való törekvést az is indokolja, hogy a családi életre nevelés és a párkapcsolati tanácsadás fejlesztésének alapjaként is fontosak a párkapcsolatok megromlásának okaival kapcsolatos kutatási eredmények (Cowan 2019, Berger 2020).

Egy-egy kapcsolat megromlása általában hosszú folyamat, és csak a megromlása folyamatának a vége felé, az „akut fázisban” lehet reálisan számolni azzal, hogy a válságtünetek már a két fél számára erősen és világosan érzékelhetően jelen vannak. Ezért a párkapcsolattal való aktuális elégedettség, a két fél közötti konfliktusok gyakorisága és megoldásuk jellemző módja előre jelezhetik a váláshoz vezető helyzet kialakulását. A hazai kutatási eredmények szerint a párkap-

csolattal való elégedettséget csökkentették a nőknél a szüleik válása, a korábban élettársi kapcsolatban élés, a nyugodttól eltérő konfliktuskezelési szokások, az anyagi nélkülözés gyakorisága és az egyedüli kenyérkeresői szerep, a férfiaknál pedig a szülők válása, a kapcsolat típusa (élettársi kapcsolat), valamint a konfliktuskezelés (nem békés) módja (Erát 2019). Családsegítő vagy gyermekjóléti szolgálatokhoz forduló ügyfelek esetében a féltékenység, az alkoholfogyasztás és az anyagiak bizonyultak konfliktus alapját jelentő vitatémának (Pilinszki 2012, 2013).

Egy másik hazai felmérés eredményei szerint növelték a válás valószínűségét olyan tényezők, mint a korábbi nemi partnerek magasabb száma, az alkoholfogyasztás nagyobb gyakorisága, a hűség kevésbé fontossá váló értékelése és a vallásosság kisebb mértéke (Tárkányi 2015). Utóbbi vizsgálat eredményei között szerepelt az is, hogy az előzetes élettársi vagy látogató párkapcsolatok növelték a válás valószínűségét, de csak azok, amelyek felbomlottak. Ha a leendő házastárssal volt nemi kapcsolata a kérdezettnek, az nem. Ehhez hasonló más kutatási eredmény szerint is erősen növelte a válás kockázatát a házasság előtti nemi kapcsolatok magas száma (Smith 2020).

Eddigi kutatási eredmények alapján (Erát 2019) feltárultak a párkapcsolattal való elégedettséget csökkentőként strukturális tényezők (kevésbé jellemző az aktuális párkapcsolattal való elégedettség elvált szülők gyermekeinél, és anyagi nélkülözést átélőknél) és az értékrendhez és viselkedéshez kapcsolható is (a konfliktuskezelés módjától is függ az elégedettség). Ha a „másik végét” nézzük meg a váláshoz vezető egyéni élettörténeteknek, vagyis a már válásközeli helyzeteket a leginkább problémás pároknál (Pilinszki 2012), akkor a társadalmi helyzethez kapcsolható strukturális tényezők (anyagi nehézségek) mellett szintén feltűnnek értékekhez, életmódhoz kapcsolódó tényezők (féltékenység, alkoholfogyasztás).

Jelen kutatás a korábbi eredmények – az aktuális elégedettséget és válásközeli helyzetet illetők – közé mintegy „hidat épít” a váláshoz vezető egyéni életutakat illetően, amikor közelebbről megvizsgálja, hogy hogyan vezethet válásközeli helyzethez a párkapcsolat működése: a párkapcsolati viták rendezésének a módjára koncentrálva, meg az ezeket befolyásoló értékekre és élethelyzetekre.

Módszerek

A KSH NKI Életünk fordulópontjai panelvizsgálata kérdezési hullámainak adatai alapján megvizsgálható, hogy például az anyagiak szerepe mennyiben változott a párkapcsolati konfliktusokat befolyásoló tényezőként a 2002-2013-as időszakban. Ugyancsak vizsgálendő a további olyan tényezők szerepe, amelyeket a Bevezetőben említett korábbi kutatások (Pilinszky 2012, 2013, Tárkányi 2015, Erát 2019) jelentősnek mutattak. A kutatás módszere keresztmetszeti elemzés, és az egyes hullámok keresztmetszeti adataiból adódó eredmények időbeli összehasonlítása.

Elsősorban a panelvizsgálat 2002-03-as, 1. hullámának adatai jelentik elemzések forrását, a párkapcsolati konfliktusok rendezésének módját befolyásoló tényezőkre koncentrálva – és ezek között is főként az értékrend és életmód tényezőire. Ugyanakkor a strukturális tényezők (anyagi nehézségek) szerepe – is vizsgálat tárgyát képezi. Az erre a hullámra való koncentrációt indokolja egyrészt az, hogy itt még nem volt (a későbbiek során jelentős) panelkopás, másrészt az, hogy nagyobb változások nem voltak kimutathatók a vizsgált tényezők kö-

zötti kapcsolatot illetően a négy hullám során. Bizonyos kérdéseket csak egy-egy hullám során tettek föl – például a munkahely, a munkával való túlterheltség témáját a 2. hullámnál járták körül. Így az ilyen speciális kérdéskörökhöz kapcsoló kérdések adatai csak egy-egy hullám kapcsán kerültek elemzésre. A négy hullám adatai idősorosan különösen a magukat válásközeli helyzetben érzők helyzetének bemutatását illetően váltak részletesebb elemzés tárgyává.

Az eredmények részben a párkapcsolati konfliktusok rendezésének módjára vonatkozó eredmények kerülnek elsőként ismertetésre – előbb az értékek, majd a strukturális tényezők (anyagiak, élethelyzetek) szempontjából (az első hullám anyagán kívül továbbiaké is, ahol bizonyos szempont miatt különösen indokolt). Majd a válásközeli helyzetek alakulásának elemzése jön idősorosan, a 4 hullám adatait összevetve. Az elemzés részben, ugyanilyen felosztásban, az eredmények lehetséges magyarázatai kerülnek vizsgálatra, potenciális új kutatások kérdéseit is felvetve.

Eredmények

A párkapcsolati konfliktus rendezésének módja

a) Értékek

1. adatfelvételi hullám

Egy-egy említett lehetséges vitatémáról a párkapcsolatban élő válaszadók többsége soha nem is szokott vitatkozni a párjával. Ehhez hasonlóan a többségük minden egyes megnevezett értéket „nagyon fontosnak” nevezett a házassággal kapcsolatban. A valamely témáról legalábbis „elég gyakran” vitatkozók esetében az átlagosnál jóval kisebb volt azok aránya, akiknek a vitái jellemzően „baráti” légkörben zajlanak. Ugyanígy a valamely értéket kevésbé fontosnak tartók között is az átlagosnál kisebb volt a párjukkal tipikusan „baráti” stílusú vitákról beszámolók aránya. Mindennek alapján úgy látszik, hogy a vallott értékek nagyon is összefüggnek a hétköznapi viselkedéssel. A jó házassághoz a hűséget nagyon fontosnak tartók (a válaszadók 87%-a) körében a „békés, baráti” vitákról beszámolók aránya 57% volt, míg a hűséget legfeljebb „4-esre osztályozó” kisebbség körében csak 44% volt ez az arány.

Az eredmények szerint a vizsgált népességre jellemzőnek bizonyult az, hogy minél alacsonyabbra értékelik a hűséget (minél kisebb azt a házassághoz „nagyon fontosnak” tartók aránya), annál nagyobb volt a partneri vitákat leggyakrabban nem „békés megbeszéléssel”, hanem ennél negatívabb módon rendezők aránya. Ez igaznak bizonyult mindkét nemnél, minden életkori csoportban és minden iskolai végzettségi kategóriában.

Akik szerint az ő párkapcsolatukra nagyon jellemző a hűség, azoknál is gyakoribb (58%) a „baráti vita”, mint azoknál, akik szerint a hűség ennél kevésbé jellemző a párkapcsolatukra.

Olyan értékeknél nem volt tapasztalható az összefüggés a házassággal kapcsolatos érték fontossága és a viták stílusa között, amelyek nem közvetlen kapcsolódnak a két fél közötti érzelmi viszonyhoz, hanem csak közvetve: ezek a jól vezetett háztartás, a megfelelő anyagi körülmények és a közös gyermek. Ahol viszont direkt összefüggés volt a házassághoz (valamennyire) fontos érték és a felek közötti érzelmi viszony között, ott mindig azt mutatták az eredmények, hogy az adott értéket „nagyon fontosnak” tartók között gyakoribb a viták „békés,

baráti hangvételű” rendezése, mint az azt kevésbé fontosnak tartók között. Ugyanígy volt akkor is, ha az adott érték a kérdezett szerint jellemző kettőjük viszonyában – a vitákat békés megbeszéléssel rendezők aránya ilyenkor nagyobb volt. Így szoros kapcsolat látszik lenni a két fél közötti személyes viszonyra vonatkozó értékek és a konfliktusaikban megnyilvánuló tényleges viselkedés között.

1. táblázat: A párkapcsolati konfliktusait jellemzően „békés, baráti beszélgetéssel” rendezők aránya, %
Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

Mennyire jellemző kettőjükre...	Nagyon (5)	Meglehetősen (4)	Közepesen vagy kevésbé (3, 2, 1)
...a közös ízlés, érdeklődés?	65	55	41
...az, hogy nincsenek titkok egymás előtt?	63	52	37
...az egyéni célok megvalósítása?	62	51	40

A „mit tanácsolna a fiataloknak – házasodjanak élettársi kapcsolatban élés nélkül, az után vagy csak élettársi kapcsolatban éljenek” kérdésre adott válaszok megoszlása azt mutatta, hogy a nagyobb fokú elköteleződés és a közvetlen házasodás gondolatának előnyben részesítése összefügghetnek. Szignifikáns volt és erős összefüggés az egyes korcsoportokon és iskolai végzettségi kategóriákon belül is. A „fontos-e megházasodni, ha élettársi kapcsolatban terhes lesz a nő” kérdésre adott válaszok megoszlása szignifikáns összefüggést mutatott a párkapcsolati viták módjával (kivéve a diplomások és a 60 fölöttiek között). Akik szerint igen, fontos, azoknak nagyobb arányban volt jó minőségű a konfliktuskezelése.

A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek (azt 10 pontra értékelők) aránya nem nagyobb, hanem kisebb volt az előzetes élettársi kapcsolatot javaslok, mint a közvetlen házasságot javaslok között. Ez a még csupán élettársi kapcsolatban élők között – vagyis az együttélés módja szerint vizsgálva – is így volt. Ugyanez az eredmény volt tapasztalható valamennyi iskolai végzettségi kategóriában is, és minden egyes korcsoportban is. A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya mindig kisebb volt az előzetes

élettársi kapcsolatot javaslok, mint a közvetlen házasságot javaslok között. Következésképpen ugyanaz az összefüggés érvényesült mindkét nem esetében is, és minden egyes jövedelmi kategóriában is. Végül pedig a vallásosság különböző kategóriáin belül is ugyanez volt az eredmény.

2. táblázat: A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek (10 pont) aránya az előzetes élettársi kapcsolatot és a közvetlen házasságot javaslok között az együttélés módja szerint, %, Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

	Először éljenek együtt, majd kössenek házasságot	Kössenek házasságot előzetes együttélés nélkül
Házasságban élők	44	55
Élettársi kapcsolatban élők	41	53

„Nem kíván több gyereket, mert szabadidejét meg akarja őrizni.”: az ezt választók között jóval kisebb volt az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között. „Nem kíván több gyereket, mert bizonytalannak tartja a jövőt.”: az ezt választók között kisebb volt az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között.

b) Élethelyzetek

Figyelemre méltó az, hogy milyen hatást láthatunk a három különböző fizetett gyermekgondozási időszakot – a GYED-et, GYES-t és GYET-et – illetően. (Ezeket férfiak olyan csekély mértékben vették igénybe, hogy az alacsony esetszámok miatt

nem érdemes részletesen kitérni az e téren kapott néhány eredményre.) A GYES-en levő nők esetében a pozitív vitastílusról beszámoló aránya átlag körüli. A GYED-en lévő nők esetében a pozitív vitastílust említők aránya az átlagosnál magasabb volt, az alacsonyabb iskolai végzettségűek között is. Végül a GYET-en levők esetében a pozitív vitastílust említők aránya jóval alacsonyabb volt az átlagnál mindenhol, még a diplomások között is.

2. adatfelvételi hullám

A munkával való túlterheltségnek is jelentős negatív hatása lehet. Akiknél az elmúlt év folyamán tipikusan „hetente többször is” előfordult, hogy a válaszadó „túl fáradt volt, hogy elvégezze az otthoni tennivalókat”, azoknak az aránya a válásközeleli helyzetben levőknél 34% volt, az abban nem levőknél csak 23%. Hasonló volt a trend és a különbség mértéke az egyes iskolai végzettségi kategórián belül is (bár az esetszám csak a szakmunkásképzőt végzetteknél és az érettségizetteknél volt elég a szignifikanciához).

A „munkája miatt nehéz volt teljesíteni családi kötelezettségeit” (hetente többször is az elmúlt év folyamán) kategóriában levők aránya 24% és 14% volt a válásközeleli helyzetben levők és abban nem levők esetében. Itt is így volt az iskolai végzettségi kategóriákon belül is (és itt is csak a két közbülső kategória volt szignifikáns). A nemeken belül az arányokban nem volt érdemi különbség.

A válásközeleli helyzetben levők arányának alakulása a panelvizsgálat négy adatfelvételi hulláma során

A 30-44 évesek körében a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségűek között folyamatosan nőtt a magukat válásközeleli helyzetben érzők aránya. A 45-59 éveseknél minden iskolai végzettség szerinti kategóriában nőtt a magukat válásközeleli helyzetben érzők aránya a 3. és a 4. hullám között, de csak ott. A 30-44 éveseknél viszont a diplomások körében már a második és harmadik hullám idején elindult ez a növekedés.

3. táblázat: A magukat válásközeleli helyzetben érzők aránya iskolai végzettség szerint a 30-44 évesek között a panel hullámaiban, %, Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

	1. hullám, 2002-03.	2. hullám, 2004-05.	3. hullám, 2008-09.	4. hullám, 2012-13.
Legfeljebb 8 osztály	9	10	11	15
Szakmunkásképző	9	9	9	9
Középiskola	10	8	10	10
Felsőfokú végzettség	9	7	10	13

A 2012-13-ben fölvetett 4. adatfelvételi hullám adatainál a gazdasági válság elhúzódó hatása mutatkozhat meg abban, hogy az anyagi ügyek miatti vita jóval gyakoribbá vált mindegyik ekvivalens egyéni jövedelmi kvintilisben. A szabadidő eltöltése körüli viták terén gyengén, a házimunka megosztása körüliek terén már láthatóbban érvényesült a gazdasági nehézségek hatása.

4. táblázat: A magukat válásközeli helyzetben érzők aránya iskolai végzettség szerint a 44-59 évesek között a panel hullámaiban, %, Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

	1. hullám, 2002-03.	2. hullám, 2004-05.	3. hullám, 2008-09.	4. hullám, 2012-13.
Legfeljebb 8 osztály	6	7	9	11
Szakmunkásképző	6	5	6	10
Középiskola	7	6	7	11
Felsőfokú végzettség	7	5	5	12

Elemzés

A párkapcsolati konfliktus rendezésének módja

a) Értékek

1. adatfelvételi hullám

A kutatásban megkérdezettek között jellemző volt az, hogy minél alacsonyabbra értékelik a hűséget (minél kisebb azt a házassághoz „nagyon fontosnak” tartók aránya), annál nagyobb volt a partneri vitáikat leggyakrabban nem „békés megbeszéléssel”, hanem ennél negatívabb módon rendezők aránya. Itt fel lehet vetni azt, hogy a kérdezett „gondolatban már kezdi magában leértékelni a kapcsolatot, és ezért nem vitatkozik a párjával türelmesebben”. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy ez a jelenség olyanok körében is tapasztalható volt, akiknek – állításuk szerint – meg sem fordult a fejében az elválás gondolata a kérdezést megelőző év folyamán, ahogyan a párjukéban sem. Vagyis az értékelésük szerint a párkapcsolatuk legalábbis „nagyjából rendben” van. Ez pedig azért arra utal, hogy a hűség leértékelése valószínűleg nemcsak okozat lehet a párkapcsolatot illetően, hanem jelentős részben ok is.

A párkapcsolatnak egy olyan fázisára látszik utalni az eredmény, amelyben az egymás (vagy legalábbis valamelyik félnek a másik) iránti elkötelezettség hiánya miatt (amit a hűség leértékelése mutat) a partnerek közötti viták feszültek, negatív módon zajlanak. Ez pedig, logikusan, ronthatja a párkapcsolat minőségét, stabilitását, közelebb hozhatja a válást, még akkor is, ha ennek a gondolatáig a felek még nem jutottak el.

Akik szerint az ő párkapcsolatukra nagyon jellemző a hűség, azoknál is gyakoribb a „baráti vita”, mint azoknál, akik szerint a hűség ennél kevésbé jellemző a párkapcsolatukra. Kérdés, hogy mi az ok és mi az okozat: a hűség vezet jó hangulatú problémamegoldáshoz, a hűtlenség pedig feszült vitákhoz, vagy pedig inkább a rossz konfliktuskezelés távolítja egymástól a párokat, akik kezdenek kifelé tekintgetni emiatt a kapcsolatból. Vagy lehet közös ok is: valami miatt a pár tagjai eltávolodtak egymástól, ezért sem a hűség nem teljesen jellemző rájuk, sem az ideális konfliktuskezelés.

Ahol direkt összefüggés volt a házassághoz (valamennyire) fontos érték és a felek közötti érzelmi viszony között, ott mindig azt mutatták az eredmények, hogy az adott értéket „nagyon fontosnak” tartók között gyakoribb a viták „békés, baráti hangvétellű” rendezése, mint az azt kevésbé fontosnak tartók között. Úgy tűnik, mintha a „mi közöm hozzá(d)” mentalitás hatásáról lenne szó – vagyis, más szóval, az elkötelezettség hiányáról, legyen ennek oka érzelmi vagy értékrendi. Ugyanis logikusnak tűnik, hogy ily módon függhet össze például a „titkolózás” a rosszabb vitastílussal, de az is, hogy a közös ízlés vagy érdeklődés hiánya így függhet össze azzal. Az, hogy a kérdezett szerint „az egyéni célok megvalósítása” nemigen lehetséges a párkapcsolatában, mintegy burkolt vádnak tűnik a párja ellen, hogy az „korlátozza őt” (hiszen az emberek zöme magát nem szokta hibáztatni). Más szóval ő nem szívesen alkalmazkodik a párjához, mert erre nem eléggé motivált. De lehetséges, hogy erről nem ő tehet, hanem a párja. Hiszen mindig „ket-tőn áll a vásár”.

Az élettársi kapcsolatban élés sok esetben bizalmatlanságot, burkolt távolságtartást fejezhet ki – vagyis megint csak a kölcsönös elkötelezettség és a belőle fakadó bizalom hiányát. Ez a hiány viszont rajta hagyja a nyomát a „nem ideális” vitastílusok nagyobb arányán is. Ezt ajánlja a nagy többség, így a nagy többségre jellemző lehet egy ilyen bizalmatlan mentalitás, a közvetlen házassodást ajánló kisebbség esetében ez jóval ritkább lehet az átlagnál – vagy az értékrendjük miatt, vagy azért, mert egy érzelmileg erősen elkötelezett, jó párkapcsolatban élnek.

A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya nem nagyobb, hanem kisebb volt az előzetes élettársi kapcsolatot javaslok, mint a közvetlen házasságot javaslok között. Ez a még csupán élettársi kapcsolatban élők között – vagyis az együttélés módja szerint vizsgálva – is így volt. Ezért nem tűnik valószínűnek erre a tapasztalatra az a lehetséges magyarázat, hogy „akiknek nem sikerült jól a házassága, azok úgy gondolják, hogy jobban sikerült volna, ha előtte élettársi kapcsolatban élnek”. Hiszen nemcsak a házások, hanem az élettársi kapcsolatban élők között is kisebb volt a kapcsolatukkal teljesen elégedettek aránya azok között, akik előzetes élettársi kapcsolatban élést javasoltak volna, mint akik anélkül való közvetlen házasságkötést.

Úgy tűnik, az élettársi kapcsolatban élés valamilyen pozitív eszménnyé vált, amitől „sokat várnak” a legtöbben: elterjedt vélekedés például, hogy a házasságkötés előtt érdemes „kipróbálni egymást” és a kapcsolatot, ami burkoltan azt feltételezi, hogy jobb lesz azok házassága, akik előtte élettársi kapcsolatban éltek. (Például a jelen kutatásban feldolgozott panelvizsgálat 2. 2004-05-ös hullámában csak a megkérdezettek 15%-a állította ugyan, hogy „a házasság elavult intézmény”, viszont ezzel együtt is 63%-uk azt ajánlotta volna a fiataloknak, hogy „először éljenek élettársi kapcsolatban, azután házassodjanak meg”, a legfeljebb 29 évesek között pedig 77%-nak volt az utóbbi a véleménye.) Az eddigi kutatási eredmények zöme azonban ezzel ellentétes következtetésre jutott, és alig akadt olyan, amely legalább kissé igazoltnak látta volna ezt a népszerű feltevést (hogy „jobb lesz azok házassága, akik előtte élettársi kapcsolatban éltek”). Az Életünk fordulópontjai panelvizsgálat 2002-03-as első hullámának adataiból adódó, imént vázolt következtetés

is teljesen szemben áll a közvélemény vélekedésével. Ennek a tapasztalt eredménynek a magyarázata úgy tűnik, nem kapcsolódhat sem az életkorhoz, sem az iskolai végzettséghez, sem a nemhez, az anyagi helyzethez vagy a vallásosság mértékéhez: ugyanis mindezen jellemzők minden egyes kategóriáján belül is ugyanez az összefüggés adódott. Így, ezektől eltérő tényezőt kell keresni magyarázatként – olyan tényezőt, amely valamely általános és alapvető emberi érték, ami a legkülönbözőbb szociológiai kategóriákban egyaránt jellemző, és a hatása erős, markáns a párkapcsolatokkal való elégedettséget illetően. Korábbi kutatási eredmények elemzése során fölmerült, hogy talán a hűségnek és a társ melletti, illetve a párkapcsolat melletti elköteleződésnek a mértéke lehetnek ilyen tényezők (Tárkányi 2015).

Akik szerint fontos megházasodni, ha élettársi kapcsolatban várandós lesz a nő, azoknak nagyobb arányban volt jó minőségű a konfliktuskezelése. Itt olyan következtetés kínálja magát, mely szerint azoknak fontosabb a mielőbbi házasság, akiknek nagyobb mértékű az elköteleződése, ezért nagyobb arányban jó minőségű a konfliktuskezelése.

„Nem kíván több gyereket, mert szabadidejét meg akarja őrizni”: az ezt választók között jóval kisebb az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között. Ez az elköteleződés hiánya mellett az individualisztikus mentalításra is mutat (a két utóbbi persze összefügghet egymással). Magyarázat lehet továbbá, hogy a párukkal az átlagosnál jobb viszonyban levők között gyakoribb az is, hogy – erre a jó viszonyra alapozva – az átlagosnál több gyermeket mernek tervezni, meg az is, hogy a vitáik minősége az átlagosnál gyakrabban „ideális”. Ugyanakkor fölmerül a lehetőség, hogy a „nagylelkűségnek” mint egyéni értéknek a megnyilvánulása a viszonylag magasabb gyermekszám ideálisnak tartása is, és a viták jobb minősége is.

Akik azt választották, hogy nem kívánnak több gyereket, mert bizonytalanak tartják a jövőt, azok között kisebb az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között. A pesszimizmus és a bizalmatlanság az egyén gyermekkori családjának sérültségével mutatott összefüggést korábbi magyar kutatási eredmények szerint. Akik nem számíthatnak a szüleikre, azok között gyakran kialakul egy általános „ellenséges beállítottság” (Kopp 1992), vagyis az, hogy az embereket jellemzően „aljasnak, önzőnek tartják, akik csak ki

akarják használni a másikat” (vagyis egy igen bizalmatlan hozzáállás). Ez a beállítottság, hozzáállás – mely eléggé gyakori volt Magyarországon a fiatalok között (például 28% 1988-ban) – gyakori háttere volt mind a depresszióknak, mind a szorongásnak.

b) Élethelyzetek

A GYES-en levő nők esetében a pozitív vitastílusról beszámolók aránya átlag körüli volt – nem pedig jelentősen az alatti, ami így nem látszik alátámasztani a „GYES-neurózisnak” egyesek által még a '70-es években fölvázolt rémképét (C. Molnár 1982). Ugyanakkor a GYED-en lévő nők esetében a pozitív vitastílust említők aránya az átlagosnál magasabb volt, az alacsonyabb iskolai végzettségűek között is. Ez arra látszik utalni, hogy a GYED-nek a tipikusan magasabb összege lehet az, ami számít, és a magasabb jövedelemmel járó nagyobb anyagi biztonság lehet az, ami miatt kisebb lehet a párok közötti feszültség, és ezzel együtt gyakoribb a pozitív vitastílus ott, ahol az anya GYED-en van, nem pedig GYES-en. Ugyanakkor elképzelhető egy olyan összefüggés is, hogy az átlagosnál kisebb a munkanélküliek aránya ott, ahol még az alacsonyabb iskolai végzettségű nőknek is jutott állás, ami miatt GYED-re mehettek – így a férjüknek vagy élet társuknak is gyakrabban jutott ott, és így ritkábban volt a párjuk munkanélküli, és esetleg főként ez számíthatott náluk az anyagi biztonság érzését illetően. Végül a GYET-en levők esetében a pozitív vitastílust említők aránya jóval alacsonyabb volt az átlagnál mindenhol, még a diplomások között is. Ennek egyfelől az lehet az oka, hogy itt már legalább három eltartott gyermekről lehet szó,

ezért a GYET által nyújtott alacsony bevétel még inkább elmarad a szükségestől, mint a GYES esetében, ezért jelenik meg itt a GYES-hez képest egy negatív hatás. Másrészt pedig a számos (három vagy több) gyermekkel való foglalkozás pszichés terhe is nagyobb lehet, mint amilyen az egy- vagy kétgyermekesek esetében.

A válásközeli helyzetben levők arányának alakulása a panelvizsgálat négy adatfelvételi hulláma során

A 30-44 évesek körében a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségűek között folyamatosan nőtt a magukat válásközeli helyzetben érzők aránya a panelfelvétel 1. (2002-03-as) hullámától a 4. (2012-13-as) hullámáig. Valószínűleg a nehéz gazdasági helyzetre reagálhattak így a kérdezettek (bár a gazdasági válság 2008-09-ben kezdődött, a 2. hullám idején még nem volt érzékelhető). Az alacsony iskolai végzettségűeknél érthetőbb lehet ez, például a közvetlen anyagi gondok miatt. A 45-59 éveseknél minden iskolai végzettség szerinti kategóriában nőtt a magukat válásközeli helyzetben érzők aránya a 3. és a 4. hullám között, de csak ott. A 30-44 éveseknél viszont a diplomások körében már a második és harmadik hullám idején elindult ez a növekedés. A gazdasági válság kibontakozása „mindenki gondja és terhe” volt, míg a diplomásoknál a relatíve fiatalabbak között talán az otthon megszerzése miatt (devizahitel) vagy a „fiatalon rugalmasabb az ember” mentalitás jegyében (külföldi munkavállalás) alakulhatott ki az a trend, hogy már korábban (2008-2009-ben) is megnőtt a stresszes, erősen feszült helyzetben levő egyének és párkapcsolatok aránya.

Összefoglalás

A KSH NKI Életünk fordulópontjai panelvizsgálata alapján a valamely értéket kevésbé fontosnak tartók között az átlagosnál kisebb volt a párjukkal tipikusan baráti stílusú vitákról beszámolók aránya, ami arra utal, hogy a vallott értékek nagyon is összefüggnek a hétköznapi viselkedéssel. Ahol direkt összefüggés volt a házassághoz (valamennyire) fontos érték és a felek közötti érzelmi viszony között, ott azt mutatták az eredmények, hogy az adott értéket „nagyon fontosnak” tartók között gyakoribb a viták „békés, baráti hangvételű”

rendezése, mint az azt kevésbé fontosnak tartók között. Ugyanígy volt akkor is, ha az adott érték a kérdezett szerint jellemző kettőjük viszonyában – a vitáikat békés megbeszéléssel rendezők aránya ilyenkor nagyobb volt. Így szoros kapcsolat látszik lenni a két fél közötti személyes viszonyra vonatkozó értékek és a konfliktusaikban megnyilvánuló tényleges viselkedés között.

Például a hűség leértékelése valószínűleg nemcsak okozat lehet a párkapcsolati viták rendezésének negatívabb módját illetően, hanem jelentős rész-

ben ok is. A párkapcsolatnak egy olyan fázisára látszik utalni az eredmény, amelyben a valamelyik félnek a másik iránti elkötelezettsége hiánya miatt – amit a hűség leértékelése mutat – a partnerek közötti viták feszültek, negatív módon zajlanak, ez pedig ronthatja a párkapcsolat minőségét, stabilitását, közelebb hozhatja a válást, még akkor is, ha ennek a gondolatáig a felek még nem jutottak el. A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya nem nagyobb, hanem kisebb volt az előzetes élettársi kapcsolatot preferálók, mint a (a fiataloknak, elvileg) közvetlen házasságot javaslok között. Ez a még csupán élettársi kapcsolatban élők között – vagyis az együttélés módja szerint vizsgálva – is így volt. A párjuk melletti elköteleződés hiánya, az individualisztikus mentalitás, az általános pesszimizmus, bizalmatlanság is feltűntek valószínű tényezőként a párkapcsolati konfliktusok negatívabb rendezésének hátterében. Az értékrendieken kívül olyan strukturális tényezők, mint az anyagi gondok, a munkával vagy a gyermekneveléssel való túlterheltség is rontották a párkapcsolati viták stílusát. A panelfelvétel négy hullámának adatait idősor-

ként vizsgálva látható, hogy a gazdasági válság időszakában megnőtt a válásközeleli helyzetben levők aránya, főként a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségűek között. Ez megint az anyagi gondok fontos negatív szerepére mutat.

Korábbi kutatási eredmények szerint a párkapcsolattal való elégedettséget csökkentette például a kérdezett szüleinek válása, saját magának az élettársi kapcsolatban élése. Jelen kutatás eredményei alapján felvetődik, hogy előbbi okként, utóbbi következményként utalhat általános bizalmatlanságra, és részben ebből fakadóan az elköteleződés hiányára. Korábbi kutatási eredmény a vallásosság pozitív, válást megelőző szerepére utalt, a jelen kutatás az értékek – köztük kiemelten a hűség – fontosságát mutatta ki a párkapcsolati konfliktusok békés rendezését illetően. Másrészt korábbi kutatási eredmények szerint az alkoholizmus, a korábbi több nemi kapcsolat, az élettársi kapcsolatban élés csökkentették a párkapcsolattal való elégedettséget és növelték a válás kockázatát. Jelen kutatás eredményei szerint a házasságnak a felértékelése, szemben az élettársi kapcsolattal, valamint a hűség fontosnak tartása hozzájárultak a partnerek közötti viták rendezésének békés stílusához.

Felhasznált irodalom

- Balog Piroska – Susánszky Anna (2022) *A házastársi / élettársi kapcsolat minősége és a mentális egészségi állapot összefüggései fiatal felnőttek körében*. Kapocs 2022/1. szám, 22-31.
- Berger, Lawrence M. – Marcia J. Carlson: *Family Policy and Complex Contemporary Families: A Decade in Review and Implications for the Next Decade of Research and Policy Practice*. in: *Journal of Marriage and Family*, Vol. 82, 2020/1., p478-507
- C. Molnár Emma: *Anyaság és társadalmi adaptáció: a hagyományos női szerepkörben neurotikusnak bizonyuló anyák pszichológiai vizsgálata*. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1982. idézi: Sándorné Dr. Horváth Erika 1986. *A gyestől a gyedig*. 62-63. o. Budapest: MNOT – Kossuth.
- Cowan, Carolyn Pape – Philip A. Cowan: *Changing Families: A Preventive Intervention Perspective*. in: *Family Relations*. Vol 68., 2019/3 (July), p298-312
- Cseh-Szombathy László (1985) *The aftermath of divorce – coping with family change. An investigation in eight countries*. Budapest: Akadémiai kiadó.
- Erát Dávid: *A párkapcsolattal való elégedettség időbeli alakulása: lehetséges pályák és befolyásoló tényezők*. in: *Demográfia* 2019/4, 347-384. ol.
- Földházi Erzsébet: *Válás*. in: Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.) (2012) *Demográfiai portré*. Budapest: KSH NKI.
- Kapitány Balázs – Spéder Zsolt: *Gyermekvállalás*. in: *Monostori és tsai* (2018) *Demográfiai portré* 2018. Budapest: KSH NKI.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: 1992. *Magyar lelkiállapot*. (128-130. ol.) Budapest: Végeken Alapítvány
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: *Kik boldogok a mai magyar társadalomban?* in: Kopp Mária (szerk.) 2009. *Magyar lelkiállapot* 2008. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Makay Zsuzsanna – Szabó Laura: *Válás*. in: *Monostori és tsai* (2018) *Demográfiai portré* 2018. Budapest: KSH NKI.
- Murinkó Livia (2020) *A növekvő házassodási kedv 2010 után Magyarországon*. KorFa 2020/3. (XX.) Budapest: KSH NKI.

<https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/korfa/article/view/2793/2694>

Pilinszki Attila (2012) Párkapcsolati stabilitás és minőség egy országos kutatás tükrében. *Acta Sociologica: Pécsi Szociológiai Szemle*, 5/1. 161–170

Pilinszki Attila: Konfliktusok hatása a párkapcsolati instabilitásra. in: *Demográfia* 2013/2-3.

Smith, Jesse – Wolfinger, Nicholas H.: Re-examining the Link Between Premarital Sex and Divorce. *SocArXiv Papers* 2021.

<https://osf.io/preprints/socarxiv/ke5ff/>

Smock, Pamela J. – Christine R. Schwartz: The Demography of Families: A Review of Pattern and Change. in: *Journal of Marriage and Family*. Vol. 82., 2020/1 (Jan 5), p9-34

Székely András – Lázár Imre: Vallásosság és kötődés 63-76. ol. in: Susánszky Éva – Szántó Zuzsa (szerk.) (2013) *Magyar lelkiállapot*. Budapest: Semmelweis Kiadó.

Székely András: A családi állapot különböző fajtáinak nemzetgazdasági vonatkozásai. Miért szükséges a válások gazdasági költségeinek becslése? in : *Európai Családtudományi Szemle* 2014/1.

Tárkányi Ákos: A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. in: *Demográfia* 2008/4.

Tárkányi Ákos: A munkahely és a párkapcsolat kölcsönhatásai. *Munkaügyi Szemle* 56., 2012/I., 79-88.

Tárkányi Ákos: A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján. in : *Európai Családtudományi Szemle* 2015/1.